

Plukovník doc. PhDr. Vladislav Rybický, CSc.

Odstranit hrozbu jaderné katastrofy

Každé zasedání politického poradního výboru členských států Varšavské smlouvy předložilo evropským zemím a národům iniciativní návrhy na upevnění míru. Od roku 1955 to bylo více než sto. Tuto jedinečnou tradici dále rozvíjí i poslední zasedání, které se konalo v Sofii 22.—23. října roku 1985. Jeho účastníci schválili deklaraci Za odstranění jaderné hrozby a za pozitivní obrát v situaci v Evropě i ve světě. Je to charta ozdravění mezinárodního ovzduší.

Z historického hlediska sofijské zasedání politického poradního výboru rámuje několik zásadních mezinárodních souvislostí. Bylo prvním zasedáním, které se konalo po prodloužení platnosti Varšavské smlouvy v dubnu roku 1985. Přijátá deklarace potvrdila kontinuitu mírové zahraniční politiky spojeneckých států a jejich obranné strategické doktríny. Uskutečnilo se několik dní po významné návštěvě M. S. Gorbačova ve Francii, který tam předložil významné návrhy na odzbrojení a na normalizaci vztahů mezi socialistickými a kapitalistickými zeměmi. Dále proběhlo v době intenzivních příprav XXVII. sjezdu KSSS a sjezdů dalších bratrských stran, včetně sjezdu KSČ. Několik dní po zasedání politického poradního výboru Varšavské smlouvy byl uveřejněn návrh nové redakce Programu KSSS, který je programem plánového a všestranného zdokonalování socialismu a dalšího postupu sovětské společnosti ke komunismu na základě urychlování hospodářského a socialistického rozvoje země. Je to program boje za mír a společenský pokrok. Tento dokument zevšeobecňuje zkušenosti komunistického a dělnického hnutí za uplynulých dvacet pět let. Zasedání proběhlo v předvečer setkání generálního tajemníka ÚV KSSS M. S. Gorba-

čova a prezidenta USA R. Reagana v Ženevě.

Přijátá deklarace se vyznačuje širokým přístupem k mezinárodní situaci. Dokumentuje schopnost socialistických zemí včas brát v úvahu změny v situaci, které reálně hodnotí poměr sil v globálním i regionálním měřítku a pružně reagují na události ve světě a na požadavky doby.

M. S. Gorbačov na zasedání ÚV KSSS řekl: „Otevřeně mluvíme o cílech naší mezinárodní politiky i o způsobech, jak jich dosahovat. Z tohoto hlediska je naše politika zcela jednoznačná, není v ní nic záhadného ani neurčitého. Je to politika založená na leninské myšlence mírového soužití dvou protichůdných systémů. Vycházíme z toho, že jedině stabilní a spolehlivá politika je hodna států a stran, které jsou si vědomy své odpovědnosti za osud světa v našem století, plném rozporů.“ (Rudé právo, 16. října 1985.)

Přijátá deklarace podává hlubokou vědeckou analýzu současné mezinárodní situace, kterou charakterizuje výrazné zosítnění mezinárodního napětí. Svět vinou imperialismu se přiblížil k hranici, za níž se události mohou vymknout kontrole a způsobit sebezničení lidské civilizace. V dosavadních dějinách taková technika sama neexistovala. Deklarace zdůvodňuje, že věda a technika samy o sobě mír neohrožují. Ohrožuje jej imperialismus a jeho agresivní a dobrodružná politika. Pro boj za mír a společenský pokrok má prvořadý význam světový poměr sil. To je mimořádně složitá kategorie. Marxismus-leninismus ji chápe souhrnně a dialekticky. M. S. Gorbačov na zasedání ÚV KSSS v říjnu roku 1985 řekl: „Bylo třeba vypracovat nové pojetí změn v poměru sil, které se odehrávají jak v třídní a sociální rovině, tak i v sou-

vislosti s bojem za nastolení zásady míru jako všeobecné normy vztahů mezi státy a veškerých mezinárodních vztahů.“ (Rudé právo, 16. října 1985.)

Poměr sil mezi socialismem a imperialismem a mezi silami míru a silami války představuje základní faktor a hybnou sílu světové politiky a mezinárodního vývoje. Jeho komponenty i jejich úloha se však v procesu historického vývoje mění. Zvláštní význam v poměru sil nyní připadá těmto komponentám: **Urychlování hospodářského, sociálního a vědeckotechnického rozvoje Sovětského svazu a dalších socialistických zemí.** Mimořádná úloha připadá obnovování materiálně technické základny na základě nejnovějších poznatků vědeckotechnické revoluce a upevňování spolupráce se všemi státy světové socialistické soustavy, což vyžaduje věnovat maximální pozornost tomu, aby nevznikala půda pro neshody mezi socialistickými zeměmi, jež by mohly poškodit společné zájmy. **Zvyšování úlohy osvobozených (nezúčastněných) zemí v mezinárodním životě a v boji za společenský pokrok.** Rozhodující úlohu hrají země socialistickými orientace. **Rozšiřování rozsahu a obsahu sociálního a politického boje dělnické třídy a jejich spojenců v kapitalistických zemích.** Zostřování meziimperialistických rozporů, jakož i rozporů mezi rozvojovými a imperialistickými státy. **Rozšiřování sociální a politické základny protiválečného a mírového hnutí,** kterého se aktivně účastní rozličné síly včetně realistických imperialistických kruhů. **Uchování vojenskostrategické rovnováhy,** která zásadním způsobem přispívá ke stabilitě mezinárodních vztahů. Připravenost spojeneckých ozbrojených sil čelit jakékoli agresi. **Upevňování jednoty socialistických zemí a rozvíjení vzájemné spolupráce tak, aby nevznikala půda pro neshody.**

To vše ovlivňuje světovou politiku a řeší osudové otázky války a míru. K novým jevům nyní patří:

1. Vytvořila se taková situace, že socialistické a imperialistické státy mohou žít nebo zahynout pouze společně. Nesmiřitelnost antagonismů mezi nimi na této skutečnosti nic nemění. Stále zřejmější je skutečnost, že pro jejich vzájemnou existenci není jiná možnost (alternativa), než je politika mírového soužití. Úloha politiky mírového soužití se značně zvyšuje. Nyní předpokládá:

— zřeknutí se války a použití síly nebo hrozby silou jako prostředku řešení sporných otázek a jejich vyřešení jednáním,

— nevmešování do vnitřních záležitostí a vzájemné respektování zákonných zájmů,

— právo národů samostatně rozhodovat o svém osudu,

— přísné respektování svrchovanosti, územní celistvosti států a nedotknutelnosti hranic,

— spolupráci na základě úplné rovnoprávnosti a vzájemných výhod,

— svědomité plnění závazků, které vyplývají ze všeobecně uznávaných zásad a norem mezinárodního práva a uzavřených mezinárodních smluv.

2. Díky síle socialistického společenství se imperialismu nepodařilo realizovat hlavní strategický záměr — dosáhnout vojenské převahy a získat do svých rukou zpět historickou iniciativu ve světových záležitostech. Dnešní poměr sil však umožňuje, že imperialismus může stupňovat svou agresivitu a může zvyšovat nebezpečí jaderné války. Koneckonců ji může i rozpoutat. Přesto světová válka není osudově nevyhnutelná. Existuje reálná možnost odvrátit válku a uchránit lidstvo před jadernou katastrofou. Deklarace přijatá v Sofii v říjnu roku 1985 zdůraznila: „Členské státy Varšavské smlouvy vyzývají vlády a národy všech zemí Evropy a dalších kontinentů ke sjednocení úsilí v boji proti hrozbě všeobecného zničení, která se vznáší nad lidstvem, k řešení všech dokonce i těch nejvyhrocenějších a nejsložitějších mezinárodních problémů politickými prostředky, jednáním a produktivním dialogem na základě respektování zákonných zájmů jednotlivých stran. Rozdíly ve světovém názoru, politických a jiných přesvědčeních tomu nesmějí být na překážku. Mírové síly, které postupují aktivně a semknutě, jsou s to odvrátit jadernou katastrofu, zajistit nejcennější právo národů — právo na mírový život, na samostatný a svobodný rozvoj.“ (Rudé právo, 24. října 1985.)

3. Vojenskostrategická parita a vědeckotechnický pokrok objektivně zužují možnost přímého použití vojenské síly k řešení mezinárodních záležitostí. Zahájit jadernou válku proti zemím socialistického společenství není dnes jednoduchá záležitost. Dokonce ani pro toho, kdo by jí zahájil chtěl. Pro agresora by byla sebevraždou. Sofijská deklarace říká: „Bezpečnost v Evropě, stejně jako mezinárodní bezpečnost vůbec, nemůže být zajištěna vojenskými prostředky a vojenskou silou. Trvalého míru na kontinentu lze dosáhnout jenom na základě uvolňování, odzbrojení, upevňování důvěry a rozvíjení mezinárodní spolupráce.“ (Rudé právo, 24. října 1985.) Tento závěr vychází z toho, že v jaderné válce nemůže být vítězů. Jaderná válka na rozdíl od předchozích válek by nikomu nezanechala naději na život po cizí smrti. Zabezpečuje pouze smrt po smrti. Můžeme

se jen ptát — kolikanasobnou? V tom se však výpočty odborníků rozcházejí. Mají však tyto rozdíly nějaký význam? Pro imperialisty jaderná válka přestala být racionálním prostředkem dosažení politických cílů. A nejen to. Zvětšování jaderného potenciálu, jak ukazuje historická zkušenost, nezvyšuje bezpečnost Spojených států. Opak je pravdou. K posílení jejich bezpečnosti nepřispěje ani další jaderné zbrojení, ani realizace programu militarizace kosmického prostoru. Způsobí další destabilizaci mezinárodní situace a povede k nekontrolovatelnému zbrojení. Přiblíží lidstvo k jaderné válce.

Jak se tyto souvislosti promítají do obrany socialistického společenství? Sofijská deklarace zdůrazňuje: „Členské státy Varšavské smlouvy se za žádných okolností nezřeknou bezpečnosti svých národů. Neusilují o dosažení vojenské převahy, ale také nepřipustí vojenskou převahu nad sebou. Jsou rozhodnými odpůrci horečného zbrojení a jeho stupňování a zasazují se o zajištění rovnováhy sil na co nejnižší úrovni.“ (Rudé právo, 24. října 1985.)

Zajištění obrany socialismu patří dnes k provoňadým úkolům. Jedno z hlavních poučení z druhé světové války spočívá v tom, že proti válce je třeba bojovat ještě dříve, než začala. Zájem mezinárodní bezpečnosti a míru vyžadují upevňovat obranyschopnost členských států Varšavské smlouvy. Byla to především jejich síla (ekonomická, politická, morální a zvláště vojenská), která nedovolila agresivním silám imperialismu rozpoutat novou světovou válku. Dialektika věci je taková, že vysoká obranyschopnost socialistických zemí, jejíž pevný základ tvoří jaderný potenciál SSSR, představuje i hlavní faktor míru. Ozbrojené síly zemí socialistického společenství, především Sovětského svazu, jsou mohutným faktorem míru a mezinárodní bezpečnosti, jakož i prostředkem k zadržení agresivních sil.

Spolehlivá obranyschopnost členských států Varšavské smlouvy a těsná spolupráce jejich ozbrojených sil plní významné mezinárodní úkoly. Zmenschuje pravděpodobnost, že se imperialismus odváží rozpoutat jaderné dobrodružství. Zabezpečuje schopnost Sovětského svazu uskutečnit okamžitou jadernou odvetu proti agresorovi. Umožňuje postavit se okamžitě na odpor každému, kdo by se opovážil zaútočit na socialistické země, a snižuje úlohu momentu překvapení. Vylučuje možnost, aby imperialismus získal vojenskou převahu nad socialistickými zeměmi. Přispívá k zajištění vnějších podmínek pro socialistickou a komunistickou výstavbu.

K americkému programu militarizace

vesmíru ministr obrany SSSR maršál Sovětského svazu S. Sokolov o možných odvetných opatřeních řekl: „Mohou to být opatření jak v oblasti obranných, tak útočných zbraní. Je samozřejmé, že Sovětský svaz si zvolí takové druhy akcí, které nejvíce odpovídají zájmům jeho obranyschopnosti a nikoli ty, k nimž by ho chtěl přimět washingtonští činitelé. Prohlašuji za nezbytné a s veškerou rozhodností zdůraznit, že naše opatření budou odpovídat ohrožení, jemuž mohou být vystaveni Sovětský svaz a jeho spojenci.“ (Rudé právo, 5. května 1985.)

Zabezpečit vysokou obranyschopnost socialistických zemí vyžaduje značné materiální a duchovní prostředky. Sovětský svaz byl a je nucen udržovat a zdokonalovat potřebný jaderný potenciál. Socialistické země nesmějí zaostávat v žádné oblasti rozvoje vědy a techniky, což tvoří nezbytný předpoklad rozvoje zbraňových systémů a vojenské techniky. Spojitost úkolů obrany se společenskoeconomickým a vědeckotechnickým rozvojem je zřejmá.

Sofijská deklarace politického poradního výboru Varšavské smlouvy dává ucelenou odpověď na otázku, jak země socialistického společenství posuzují mezinárodní situaci a co je podle jejich názoru třeba dělat k uhájení míru.

Současnou zahraničněpolitickou linii socialistických zemí charakterizují tyto rysy: zlepšit mezinárodní situaci, prosadit návrat k uvolňování napětí, skoncovat s politickou silou a konfrontací a stupňování národů ve zbrojení, orientace na prosazení zásad rovné a stejné bezpečnosti do mezinárodních vztahů a na řešení nakupených politických a vojenských problémů v Evropě a v ostatních světových oblastech.

Stupňující se závody ve zbrojení mají svou nebezpečnou logiku. Zvyšují destabilizaci mezinárodních vztahů, rozšiřují materiální základnu jaderné války, posilují v politice imperialistických států rysy dobrodružnosti a posilují vliv vojenskoprůmyslového komplexu na politiku imperialistických států.

Socialistické státy Varšavské smlouvy navrhuji státům NATO, aby se uskutečnily přímé rozhovory o těchto otázkách:

— Uzavření smlouvy o vzájemném nepoužití síly a udržování mírových vztahů mezi členskými státy Varšavské smlouvy a členskými státy NATO, k nimž by se mohly připojit také všechny evropské a další zainteresované země.

— Nezvyšování vojenských výdajů. Dosažení jejich snižování.

— Odstranění chemických zbraní z Evropy. Cestu k tomu ukazuje úsilí vlád

ČSSR a NDR o vytvoření pásma bez chemických zbraní ve střední Evropě.

— Dosažení dohody o snížení stavu ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě na vídeňském jednání a doporučení k zahájení snižování stavu sovětských a amerických vojsk.

— Přijetí doplňujících opatření k posílení důvěry a bezpečnosti v Evropě jak politického, tak vojenského charakteru na jednání stocholmské konference.

— Pozastavení veškeré práce na vývoji, zkouškách a rozmísťování úderných kosmických zbraní včetně protidružicových prostředků. Zmrazení existujících jaderných zbraní na nynější úrovni při omezení jejich modernizace a při zastavení vývoje, zkoušek a rozmísťování nových druhů a typů těchto zbraní. Zastavení rozmísťování raket středního doletu v Evropě.

— Zamezení vývoje a výroby nových druhů konvenčních zbraní, srovnatelných svými ničivými schopnostmi se zbraněmi hromadného ničení. To se týká především SSSR a USA.

— Zmrazení sil ozbrojených sil SSSR a USA včetně ozbrojených sil umístěných mimo území jejich států na základě stavu k 1. lednu roku 1986.

— Zahájení produktivního posuzování těch otázek omezení zbrojení a odzbrojení, které do jednání nejsou zahrnuty.

Iniciativní náměty socialistických zemí směřují k řešení hlavních politických a vojenských otázek (problémů) ve světě a ke snížení úrovně vojenské konfrontace mezi socialismem a imperialismem v Evropě, kde je soustředěno obrovské množství vojsk a zbraní jak konvenčních, tak jaderných. Vojenský konflikt v Evropě by nutně proběhl za účasti USA a měl by charakter všeobecné jaderné války. Ministr zahraničních věcí E. Ševardnadze u příležitosti desátého výročí podepsání Závěrečného aktu řekl: „Na tom, jak se utvářejí vztahy v Evropě, do značné míry závisí vývoj celé mezinárodní situace. Vždyť evropská bezpečnost je těsně spjata s bezpečností na celém světě. Daří-li se společným úsilím rozháňet bouřkové mraky zde, svítí slunce jasněji všem. Evropské státy nesmějí zapomínat ani na tuto stránku své odpovědnosti.“ (Rudé právo, 31. července 1985.)

Ihned po skončení schůzky generálního tajemníka ÚV KSSS M. S. Gorbačova a prezidenta USA R. Reagana v Ženevě se uskutečnilo 21. listopadu roku 1985 v Praze setkání nejvyšších představitelů členských států Varšavské smlouvy. M. S. Gorbačov zevrubně informoval o průběhu a výsledcích sovětsko-americké schůzky v Ženevě. V komuniké o setkání bylo uvedeno: „Ačkoliv

se v Ženevě nepodařilo vyřešit konkrétní problémy omezení a snížení stavu zbraní, velký význam má to, že na schůzce bylo potvrzeno sovětsko-americké ujednání z ledna roku 1985 o nutnosti hledat možnosti odvrácení horečného zbrojení ve vesmíru a jeho zastavení na Zemi.

Zásadní význam má společné prohlášení o nepřipustnosti jaderné války a o upuštění obou stran od úsilí dosáhnout vojenské převahy, které je obsaženo v závěrečném dokumentu ženevské schůzky.

Velký význam ženevské schůzky je i v tom, že znamenala začátek dialogu s cílem dosáhnout změny k lepšímu v sovětsko-amerických vztazích i ve světě vůbec.

Vcelku vytvářejí výsledky setkání Michaila Gorbačova s prezidentem USA Ronaldem Reaganem příznivější možnosti pro ozdravení mezinárodní situace a pro návrat k uvolnění. Důležité je, aby tyto možnosti proměnily obě strany v praktické činy.“ (Rudé právo, 22. listopadu 1985.)

Členské státy Varšavské smlouvy si nedělají iluze o charakteru politiky imperialistických států, zejména Spojených států. Neztrácejí ze zřetele ani agresivní a dobrodružnou podstatu jejich vojenské doktríny, která byla a je svým ostřím namířena proti socialistickým zemím. Avšak členské státy Varšavské smlouvy nemohou pominout žádnou možnost odvrátit jadernou válku.

Síla sofijské deklarace členských států Varšavské smlouvy spočívá v určení hlavních tendencí mezinárodního vývoje, v přesvědčivosti argumentů zdůvodňujících nutnost pozitivního řešení otázky války a míru. Dále v tom, že respektuje požadavek jaderného věku — nové myšlení a nový přístup, k řešení mezinárodních problémů. Konečně v tom, že zdůrazňuje myšlenku nedělitelnosti míru, a že upozorňuje na nebezpečí, že každý místní konflikt v napjaté mezinárodní situaci přeroste ve střetnutí velkého dosahu, dokonce rozsahu globálního.

Uveřejnění návrhu nové redakce Programu KSSS znásobilo význam sofijské deklarace. Dokument sovětských komunistů vytýčuje dlouhodobou zahraničněpolitickou strategii SSSR, rozvíjí marxisticko-leninskou teorii socialistické zahraniční politiky a leninskou koncepci míru, objasňuje hluboké souvislosti mezi vnitřní a zahraniční politikou, zdůvodňuje světodějnou úlohu socialismu v boji za mír a společenský pokrok. Teoretické závěry a zevšeobecnování obsažené v nové redakci Programu mají zásadní význam pro celé mezinárodní dělnické a komunistické hnutí, zvláště pro socialistické země.

Sofijská deklarace zdůrazňuje: "... je nutná a možná aktivní spolupráce států včetně států náležejících k různým společenským systémům v boji proti agresi a

válce, za mír a všeobecnou bezpečnost. A usilovat o to je třeba, dokud není pozdě, dokud nezačaly padat bomby a létat rakety." (Rudé právo, 24. října 1985.)